

РСФСР үөрэжиритин түйгүна В.С. Лыткин 90 сыла

САЙДЫНЫ ТҮСТЭСПИТЭ

Керганичон Ирина Степановна.

Василий Сергеевич төрөөбүт-үөскээбит алааһа - Кыаттама. Кини очотоору ыарахан үйүр мал тыллыах хаалыт соруох оҕото буолан, маанытык, харыстабыллаахтык иитилибитэ. Эрдэттэн сурук-бичик, төтөрөт, харандаас дини билэ, сөргүн улаалтыта. Сайылык оҕорун кытта сайыны быһа оонньоон, сир астаан, өтүөлээн, оҕо сааһа сүрдээх үчүтэй, сылаас истинг өйдөбүтү хаалларбыта. Үөрөхсө, биллэһэ бадалах уолчаан наар туйгун сылааһа үөрөһөн, Алаҕар сэттэ кылаастаах оҕуулаһын бүтүр-битэ.

1937 сыл сазыһар Чыаппараттан Чурапчыга 80 км-диак сарга бөһүө буолан сатыы киирэн Ленинский комсомол кэксэтигэр ытыллыбыта. Нэһилиэккэ комсомольскай кечейэ тарыллыбыта. Күүрөөһүннээх күнүр саҕаламмытара. Ыраах сирдэрини бытанан олорор артыаллары кэрийэ сылдьан эдэркээн комсомолецтар араас өрүттээх үлэни ытталлара. Хотону дьизэттэн араарыма, олорор дьлэни муосталааһынна, сабыылаах туалеттары тутууга, дэлэйбит трахома ыарыһы эмгээһингэ, ыраастык туттан олорууга, отууларга, липууннарга культурнай үөрэтпөгө - очотоору олох бары үлэтигэр сыстан үлэлээн-хамсаан барбыттар. Ити кэмгэ сана тахсан эрэр Ойуунускай, Күнүк Урастырал хоһооннорун ырыа тынан ыл-лаан иһэллэрэ.

Оскуола туйгун үөрөнөөчүтө 1939 сыллаахха экзамена суох Чурапчыгаар педуниверси-цегэ үөрэнэ киирэр. Студент сылларыгар комсомольскай тө-рилтэ аитбөлөөр киирэн, бөлөхтөрүнүн хайдыһан Дьаарылланан, Хатылынан, Төлөйүнэн, Ойуунунан лек-ция аадаллара, артыалларга көмөлөһүллөрө. Бу кэмгэ саҕаламмыт сугу-курааны даяһыһынан Аҕа дойду Улуу сэринтэ саҕаламмыта, комсомо-лецтар үөрөөр таарталарыттан дойду арҕа өтүгэр фронтта барыталаабыттар, хоту көһүүтэ утаарыллыбыт-

Иһинбөр "Махтанабын" дьэн ааттаах кинигэ сытар. Бу билиһи аймах киһи туттар киниһит, РСФСР үөрэжиритин түйгүна, РСФСР тыатын хаһаайыстыбатын түйгүна, СР норуотун үөрэжиритин үтүөлээх үлэһитэ, Аҕа дойду сэринин I-кы степеннээх орденын кавалера, общественной корреспондент Василий Сергеевич Лыткин олохун устата алтыс-пыт дьону, үлэлээбит үлэтин, биһиргэ үөскээбит оҕолорун, аймахтарын, биһир дойдулаахта-рын туһунан суруйууларын хомурунуһута буолар.

аччылары кытта Даркылаах биһиргиттэн арааһаары туран, ис-истэригиттэн долгуйан ырыа ытлаабыттар. Уолаттары Малта станциятыгар аны-ангы чаастарга араартаабыттар. Полковой оҕуулаһы барыт эдэркээн Василийны 306-с стрелковой дивизияга станко-вай пулемет командиринан анаабыттар. Арҕагы фронтта

быта Төрөөбүт нэһилиэтин дьонно эрөннэ, иһэригиттэн кинини колхоз председателинан тал-быттар уонна сыһастахтара.

Ол курдук, сана үлэтигэр кии-рэрүгэр 17 ыраах-ыраах тулар дьлэлэрдээх Чыаппарга аҕаах сылаһан туста кини бөһүөлөк буола сайдыбыта. Оҕуулаһар, балыһа, кулууп, оҕо саада, үгүс ахсааннаах дьон олорор дьлэлэрэ, хотоннор, техника па-рактара уода олоху сүрүннүүр тутуулар олоххо киирбиттэ. Чуластаагы алаа-стартан оҕолорун үөрэттэрэр сылаһан колхозтаахтар көһөн киирбиттэ. Дэрэбинэ көтө-битэ, тупсубута. Улахан кулу-уп норуот күүһүн бөрт кыл-гас кэмгэ тутулан, уус-уран самодеятельность күүскэ сай-дыбыта. Ыччаттар кулууптан арааһат буоллара, тыһыһы, бадалааны аахсыбака араас оройуоннарынан, бөһүөлэстэ-ринэн гастролларга сылдьал-лара. Оонноор Дьокускай ку-пракка киирэн колхозтаах ыч-чаттар ситиһиллээхтик кон-церт көрдөрөн тахсыбыттар.

Василий Сергеевич үлэтин ситиһинтэн биһир сүрүнүнэн колхозка тутуу биһиргээдэтин

сылларга сайыһы курааннаан от үүмкээк колхоз, совхоз үгүс ахсааннаах сүөһүтү учу-аастарынан кыстаталлара, ыраах сирдэргэ очуттар бири-гээдэлэрин тэрийэн оттоһолло-ро. Онуоха барытыгар сатабыл-лаах сайыһы, мандыр толкуй ирдээрэ. Нэһилиэкпитигэр уоннуу орлоох Герой-ийэлэр ол сарна үгүстэра. Кинилэргэ дьла-уог тутан биһэрэр, туттар-га көмөлөһөр үтэ баара.

Василий Сергеевич олохун устатын тухары улуус, респуб-лика хаһаайтарын кытта биһир-гэ хардыһалаан кэлбитэ. Ол туһунан кини үйэ анарыт-тан ордук кэм устата республи-ка араас хаһаайтарга үгүс ахсааннаах ыстатыһалара, за-меткалара, этиллэрэ бөкөт-тэммиттэра буолар. Кини төрөөбүт дойдутун оонунна-рын, ситиһиллэрин, кыһалаларын, үлэһит үтүөгэ биһир дойдулаахтарын туһунан уһун кэм устата нэһилиэктэн республикага сырдаппыт соруох кининэн буолар. Ман-на таһынан дойдутун былыр-гы-тын, уһун үйэлээхтэрин, сэр-ик кыттыһаахтарын, колхозун, көһөрүһүү туһунан уода те-

1945 с. Берлингэ.

тэра. Аһыыр-аһааһат сылдьан үөрөнөн, учууһуһу бүтэригит оҕолору кини фронтта, кини көһүүтэ, кини учууталлала аһаарбыттар. Очотоору ыра-хан сылларга педуниверсицегэ биһиргэ үөрөөмүт оҕолорун Ва-сильи Сергеевич кэлин бэйэтин ахчыларыгар, суруйуулары-гар кэллэрбитэ.

Ийэ дойдутугар ытык нэһи төлүү кини ананан тиой-бит Амка оройуонун Бэһүөһүттэн аттаммыта. Саҕа учууталлаан эрэр уолат-тар Л.А.Александров, И.И.Не-устроев уонна В.С.Лыткин тыһыһыһанан армияга аттала-

бырадыһан, маннайытын Харьков туһаайыһынан сэр-интэ киирбитэ. Мантан саҕалаан Украинанан, Белоруссиянан, Варшаванан босхолоһуулаах күүс буолан саха саллаата өлөөх арҕаар Берлингэ тий-битэ. Сэрин будулланыгар үһүс сыһын сылдьара. Өлөөх Совет-скай Союз территорияттан арҕа үтүрүлүбүтэ. Европаны босхолоур бүтэһинтээх күнүр-дьыллар аарыллан ту-раллара. Берлин куорат иһин кыргыһыһа 1945 сыл муус у-тар 30 күнүгэр үһүстээн бааһыран госпитальга киирби-тэ. Оонн Кыайыы өрөгөйдөөх

Колхозка хөһүү үлэтин көмүгэр.

Буоһун-учууталлар В.С. Лыткин, Г.Д. Протодинков.

күнүн госпитальга көрүбүтэ.

Сэрин бүтүтүтүн киниэ 1946 сыл ахсынныһыгар төрөөбүт дойдутун, дьа, булар. Таптал-лаах кэргэн, ийэ, аҕа кини тула көспүттэрэ, сана айлаах олох-хо угуйбүттара. Василий Сер-геевич тутта оскуолага учуутал-лаан барбыта. Очотоору оскуо-лаларга гимнастеркалаах учу-утал үгүс буолара. Чыаппарга Василий Сергеевичи кытта тэһигэ Протодинков Гаврил Дмитриевич учууталлыһара. Норуот хаһаайыстыбатын чөлүгэр түһэрин үлэти, өрө-тардыы үгүс биллэни-кэрүүнү, сатабыллаах сайыһыны ирдэ-иллэрэ. Онуоха олоххо мандыр толкуйдаах, кини биллээх-көрүүлээх Василий Сергеевич олох инники куонуттар сылдьы-

тэрийэн үлэлэһитэ буолар. Бу биһиргээдэ Чыаппарга эрэ бу-олбака, ыаллы оройуонна-ра, нэһиликэтэргэ хотонуттан саҕалаан спортивной саалара тийэ араас тутуулары ыт-пыта. Дьлэһи фермалар то-лору механизированнай хаач-чылаһылаах хотону тупсута, автокорилиа, автодешка - ба-рыта баара. Чыаппараттан сүөһү үчүтэтин талан, Дьлэһи фермаларга муспуттара. Үлэ бу уопута бүтүн республикага биһиргээбитэ.

Өсөө биһир кини бэлэһтэн бадалар. Василий Сергеевич са-лайааччы быһыһыһын олор-бут кэмгэр үгүс ахсааннаах бөрөстүөй үлэһит дьон - ыан-ны-ыксыттар, механизатордар содуруу куораттарынан күүлэйдээн кэлэр дьолто тик-сиптэттэ. Колхозтара үбүнэ-аһынан хааччыһан, Бүтүн Рос-сиятаагы Тыа хаһаайыстыба-тын басыстапкатынан, Москва-нан, Ленинграднан, Кав-каһынан, Украинанан, ода ку-ораттарынан сыһыһанан катал-лэра Кини үлэһирин сарна 70-нүс сылларга суоппар М.М.Слепцов, ыанньыһыт В.Ф.Слепцов уонна уус К.К.Ме-стников үлэлэрэ "Возрождени-е" орденынан сыаналаммыт-тара. Нэһиликэттэн Е.М.Мака-рова уонна Д.С.Попова Верхов-най Совет депутатыгар үүннэ тахсыбыттар. Бу булар бө-рөстүөй үлэһикэ болҕомто, кини үлэтин сыаналаһыан дьэн. Ол

маларга араас матырыйаалла-ры хомуйбут, түмүт кининэн биллэр. Нэһиликкэ музей та-рыллыһаар кини хайа киниэ тул аҕаһыһын матырыйаалла-рынан көмөлөһүтэ, хомойуох иһин, уоһа былдыммыта. Ону ол дьлэһиксэ, оҕолоро аҕаларын муспут кумаарыһарыттан кини суруйууларын хомурунуһу-гун таһаартаран, дьлэһи-сэр-гэ бэлэх ууммуттара. Аһы-быһы Василий Сергеевич ин-кис кинигэтэ күн сирин көрдө. Кинини кытта алтыһыт, биһир-гэ үөрөмүт, үлэлээбит, сайды-һы түстөспит дьон ахчыла-рыттан хомулан тахсыбыт сана кинигэ сэмэй кини олорон ааспыт улахан олохун туһунан буолар.

Уһун сылларга Алаҕар нэһиликэтэр колхоз председате-лиһэн, сэлэһитинэн, олохтоох ос-куолага учууталыһан, за-вухунан, директоринан үлэлэ-эбит, төрөөбүт дойдутун инни-китин түстөспит кини киниэ кэ-рэтэ, чулуута Лыткин Василий Сергеевич төрөөбүт 90 сылы-гар анаан тахсыбыт кинигэ кини күүрөөһүннээх олохун, үлэтин-хамнаһын кэспит, билиһинэ-рэ туруоҕа. Чарыхай патриот олохун кини оҕолоро, сизинэрэ, хос сизинэрэ салдыһаллар. Ман-нык дьонноох буоламмыт дой-дубут ааттанар, кэскилбит түстэһэр.

Чурапчы ветераннара летчик Вера Захаровна кытта.

Оксана УТАРСКАЯ, Чыаппарга.

Автор сурутул экилик санас
редакция позициялар маддин сеп
тубайлар буалбатат. Сурула
мийилер чакылар
кырдыктарыгар эппетинен
автор тус байга сутар.

Хаймат бэчээхэ бэриллэр графика: 16 ч 00 м. Бэчээхэ бэрилинэ: 16 ч 00 м. "Сага олох" редакционной-издательской холбоһуука 17.11.2010 с. офсетка бэчээтээнэ.
Аадырына: 678670, Чурапчы аал, Кари Маркс уул, 26 "а". Индекс: 54907. Хаймат нэдиэлэбэ үстэ: олтуорунньуука, чаппагэ уонна субуотаба тахсар.